

ΑΡΓΥΡΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ

Λέγομαι Αργύριος Χριστοφόρου και γεννήθηκα το 1934, Μεγάλο Σάββατο εδώ στις Συκιές. Αναστήθηκε ο Χριστός, βγήκα εγώ.

Από τη Θεσσαλονίκη φύγαμε γιατί δεν είχαμε «μία». Με τα πόδια πήγαμε στη Χαλκιδική, στο Νέο Διονυσίου. Επειδή δεν είχαμε να φάμε, να πορέψουμε με την οικογένεια, ο πατέρας μου έκανε ένα κασελάκι - έτσι όπως ήτανε στους σινεμάδες τον παλιό καιρό - βάζαμε μέσα πράγματα και τα πουλούσαμε. Πηγαίναμε σ' όλα τα χωριά στη Χαλκιδική, φτάναμε μέχρι τον Πολύγυρο, τα Καλύβια, τα Μουδανιά, τον Άγιο Παύλο, Καρκάρα -τώρα το βγάλανε άλλο όνομα- και σε άλλα μέρη. Κάναμε συναλλαγή όχι με λεφτά, αλλά με λάδι, με ψωμί ή με αυγά.

Θυμάμαι ότι καθώς γυρίζαμε νύχτα το καλοκαιράκι, κλέβαμε και κανένα καρπουζάκι και κανένα πεπονάκι. Στο Νέο Διονυσίου κάτσαμε, αν θυμάμαι καλά, πάνω από εξάμηνο. Μέχρι που έσιαξε ο καιρός. Όταν γυρίσαμε εδώ πέρα ήρθαμε στο σπίτι, ποιο σπίτι για; Βρήκαμε ένα εκεί πέρα, κάτσαμε και αρχίσαμε τη βιοπάλη. Εγώ ήμουνα σχεδόν οχτώ χρονών.

Θυμάμαι καλά για το γάμο που λένε. Λοιπόν, δώσανε οι Γερμανοί μια διαταγή. Να μην ανάψει φως. Φώτα τίποτα, ούτε καντήλι. Αυτοί παρακούσανε τις οδηγίες, ξέρεις το ποτό τι κάνει έτσι; Παρακούσανε την οδηγία, πλακώσανε τη βόμβα στο σπίτι, γλίσωσε μόνο ένα άτομο. Πήγαμε και είδαμε. Πράγματι, έτσι έγινε.

Θυμάμαι που βομβαρδίσανε το «Ολύμπιον», το σινεμά. Και πήγα εγώ, πιτσιρικάς ήμουνα, έκλεψα ένα κράνος κι ένα όπλο. Τώρα αυτόματο ήτανε, τι ήτανε, δεν ήξερα. Το πήρα.

Με τη γιαγιά μου έτυχε να πάω στα λαδάδικα. Είχε ένα μαγαζί, όλο ξυλεία πουλούσε. Και έκλεβε ο κόσμος. Κι εγώ κατά τύχη, η γιαγιά μου καθότανε δίπλα, κατέβηκα κάτω στο υπόγειο - ένα υπόγειο σαν ένα δωμάτιο. Βρήκα ένα κασόνι σταφίδες μαύρες, να το πάρω. Οι Γερμανοί όμως βάζανε ριπή, γινότανε της τρελής. Ένας Γερμανός με είδε. Με λέει «πίκολο, πίκολο». Κατεβαίνει ο ένας, με παίρνει στην αγκαλιά του, με βγάζει το κασόνι τις σταφίδες. Μου λέει «μάμα, πάπα»; Λέω, «γιαγιά». Με πάει στη γιαγιά μου και γυρίσαμε στο σπίτι. Αυτό ήτανε. Τις σταφίδες τις πήρα. Οι Γερμανοί τα αγαπούσανε τα παιδιά.

Ήμουνα λούστρος στην οδό Ολύμπου, στο σουπερ μάρκετ που ήτανε σινεμάς, εκεί ήτανε και Γερμανοί. Εγώ ήμουνα μικρούλης και πήγαινα έβαφα τα παπούτσια. Μπότες ολόκληρες, τι δουλειά να κάνω; Και μου έλεγαν “ω γκουντ, γκουντ” και μου έδιναν κάτι σακάκια τα οποία τα φορούσανε. Τα θυμάμαι καλά. Που λες, με δίνανε πράγματα.

Στην Αριστοτέλους σε μια στοά οι Γερμανοί είχανε κάνει συσσίτιο. Ο πατέρας μου έφτιαχνε λούστρο, καθόταν απέναντι κι έβαφε παπούτσια. Εγώ είχα δυο καραβάνες πήγαινα κι έπαιρνα φαΐ. Τι φαΐ; Κάνανε ένα είδος φαΐ που, με συγχωρείτε για τη φράση μου, ούτε τα γουρούνια δεν το έτρωγαν. Αλλά εμείς με την πείνα που είχαμε, νοστιμότατο μας φαίνονταν.

Και αυτό που θυμάμαι καλά είναι το τέλος, προτού φύγουνε οι Γερμανοί. Βομβαρδίζανε από την Επταπυργίου μεριά τα σπίτια που βλέπουνε προς τη Θεσσαλονίκη. Εμείς καθόμασταν σε μια θεία μου. Το σπίτι ήτανε παράγκα με λαμαρίνες. Κι αρχίσανε να πέφτουνε τα βλήματα, ντάκαρ – ντούγκαρ, και βγαίνουμε έξω να δούμε τι γίνεται. Ευτυχώς δηλαδή που δεν χτυπηθήκαμε. Και βλέπουμε να φεύγανε, τα λαδάδικα να καίγονται, ο νέος Σταθμός. Το τέλος πια, τελειώνανε. Να βουλιάζουνε και τα δικά μας και τα δικά τους τα πλοία.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΑΝΕΛΑΚΗΣ

Γεννήθηκα το '32, εδώ στη Θεσσαλονίκη. Θυμάμαι όταν πρωτοήρθαν οι Γερμανοί γέμισε η Θεσσαλονίκη αεροπλάνα. Αργότερα ήρθαν και επάνω στους Αγίους Αναργύρους. Ήταν όλοι παιδιάκια, παλικάράκια, μιλούσαν με τον καλό τον τρόπο. Ύστερα γινήκανε οι μεγάλες φασαρίες και οι Γερμανοί δημιουργούσαν τα τάγματα ασφαλείας και σκοτώνανε και προδίδανε τον κάθε άνθρωπο.

Εδώ, στις Συκιές, είχε ένα ρέμα, μια πηγή, ήταν τα καβάκια, ο δρόμος ήταν στενός, ίσα - ίσα που περνούσαν τα κάρα. Βομβαρδίζανε και τα αντιαεροπορικά βαρούσαν συνέχεια, τα αεροπλάνα από πάνω εδώ γυρίζανε. Όλα εδώ πέρα. Ύστερα, πως έγινε, ρίξαν τις βόμβες στο γάμο που έγινε πιο κάτω. Είχε λαμαρίνες εκεί, είχε φως και νόμιζαν πως ήταν στρατόπεδο και ρίξαν τις βόμβες. Μόλις είδαν τις φυλακές και τα κάστρα σταμάτησαν και ρίξαν φωτοβολίδα.

ΖΑΧΟΣ ΧΑΤΖΑΣ

Ήρθα στη Θεσσαλονίκη πέντε ετών. Γεννηθείς το 1926. Το '35 ήρθα στο Παπάφειο. Το '40 κηρύχθηκε ο πόλεμος, στις 28 Οκτωβρίου, με τους Ιταλούς. Στις 6 Απριλίου εισβάλλανε οι σιδερόφραχτες στρατιές του Χίτλερ. Το '41 το καλοκαίρι ιδρυθήκανε δύο ομάδες ανταρτών στη Μακεδονία.

Η πείνα στη Θεσσαλονίκη άρχισε το '41. Αλλά η μεγάλη πείνα ήταν τέλος του '41 με αρχές του '42, μέχρι το Πάσχα. Εκεί η πείνα θέριζε. Πραγματικώς θέριζε. Περίπου 200.000 πεθάνανε από την πείνα. Οι Γερμανοί δεν αφήσανε τίποτα στα μαγαζιά. Όπου πήγαιναν, κόβανε χρήμα δικό τους. Η κυβέρνηση ήταν δική τους. Ό,τι είχαν τα καταστήματα τα μάζευαν σε τρένα και τα πήγαιναν στη Γερμανία.

Ο κόσμος! Άμα έβλεπες τον κόσμο που κυκλοφορούσε! Περνούσαν τα κάρα του δήμου, όχι αυτοκίνητα, κάρα, και μαζεύανε αυτούς που πέφτανε. Άλλοι προλαβαίνουν, άλλοι επί τόπου. Έπεσε μεγάλη πείνα. Εμείς οργανωθήκαμε στις αντιστασιακές νεολαίες που υπήρχαν. Το '43 το Φεβρουάριο έγινε σύσκεψη στο ΕΑΜ και ιδρύσανε την Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων που αριθμούσε 600.000 άτομα. Από εκεί άρχισε ο αγώνας, από το '43 και μετά.

Λοιπόν, το '44 στην απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, τον Οκτώβριο μήνα, γινόταν οι μεγαλύτερες οδομαχίες μέσα στην πόλη. Τέλος Αυγούστου με αρχές Σεπτεμβρίου, στη Χαλκιδική ήτανε Βούλγαροι. Στρατό είχε εδώ, δεν είχε κατοχή όπως είχε στη Δράμα και σ' άλλα μέρη. Εδώ και στο Λαγκαδά ο στρατός κατοχής ήταν Βούλγαροι. Λοιπόν, φεύγουν αυτοί και ελευθερώνεται η Χαλκιδική μέχρι το αεροδρόμιο από το ΕΑΜ. Αυτοί φυλάγανε το αεροδρόμιο. Περνούσαν μέσω ΕΛΑΝ - Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Ναυτικό. Το ΕΑΜ είχε επιστρατεύσει όλα τα καϊκια. Και περνούσαν τους μαχητές όλους εκεί. Διότι, η δυτική Θεσσαλονίκη έβραζε από τους γκεσταμπίτες, τους δωσίλογους, τους προδότες, ήταν 15.000 εθνοπροδότες. Εδώ, στη Θεσσαλονίκη, υπήρχε ο Δάγκουλας με τον Κεσαμπατζάχ που είχαν

Μαρτυρία

Μαρτυρία

5000 άτομα, ο Πούλος που είχε ακόμη 5000 άτομα στην Κοζάνη, στη Βέροια υπήρχε ο Μιχάλαρας. Αυτοί όλοι συγκεντρώθηκαν στη Θεσσαλονίκη για να την καταλάβουν, να την παραδώσουν στους Εγγλέζους. Περίμεναν τους Εγγλέζους αυτοί. Κατάλαβες; Εν τω μεταξύ ο ΕΛΑΣ αφού συγκέντρωσε όλες τις ομάδες των ανταρτών γύρω, κάνανε πως θα καταλάβουν τη Θεσσαλονίκη. Εμείς αρχίσαμε και συνηνοοούμαστε μεταξύ μας, το εφεδρικό με το μόνιμο ΕΛΑΣ. Θα πάτε εδώ, θα κάνετε εκείνο κλπ. Στη Θεσσαλονίκη μέσα ήτανε Τάταροι, έτσι τους λέγανε οι Γερμανοί, και 15000 ταγματασφαλίτες. Αφού συγκεντρωθήκανε οι αντάρτες, βγάλανε την απόφαση να καταλάβουν τη Θεσσαλονίκη. Όταν διώξαν οι Ελασίτες τους Βουλγάρους από τη Χαλκιδική, πήραν όλον τον οπλισμό και τρία κανόνια. Η Θεσσαλονίκη ήταν τότε μέχρι το Ντεπώ, από το Ντεπώ κι απάνω ήταν άδεια. Δεν υπήρχε τίποτα παρά μόνο τρεις κατοικίες εργατικές απέναντι από το στρατόπεδο του Νταλίπη. Η Καλαμαριά ήτανε πιο κάτω. Και η σημερινή νομαρχία στρατώνας ήτανε. Λοιπόν, αυτός είχε πάρει τα τρία κανόνια, ήτανε λοχαγός πυροβολικού. Από τη Χαλκιδική ήτανε καπεταναίοι όλοι. Από το 31ο σύνταγμα ήταν ο Παπαργύρης συνταγματάρχης, Αμπελάς Καπετάνιος, Παπαθεοδώρου καπετάνιος, καπετάν Βοριάς, και ένας Μυτιληνιός. Από την άλλη μεριά της Θεσσαλονίκης ήταν ομάδες μεραρχιών Μακεδονίας. Η μεραρχία η Ι είχε διοικητή τον Ευριπίδη Μπακιρτζή, στρατηγό του ελληνικού στρατού. Εμείς πηγαίναμε σαν ομάδα σε αυτούς, γι' αυτό τα ξέραμε. Μας έλεγαν πάρτε αυτό, δώστε το στο διοικητή, δώστε το στον επιτελάρχη, στον καπετάνιο τον τάδε. Τους γνωρίζαμε όλους. Επιτελάρχης ήταν ο συνταγματάρχης Ναουλάνης. Ήτανε καπεταναίοι ο Λασάνης, ο Κικίτσας, ο Παπαδάκης. Κάνανε σύσκεψη λοιπόν όλοι οι καπεταναίοι και ήταν και ο καπετάνιος Μάρκος Βαφειάδης, ο οποίος ανέλαβε την επιχείρηση της Θεσσαλονίκης. Αυτός ανέλαβε και άρχισε έφοδος, διότι δεν επέτρεπαν τον ΕΛΑΣ να κατέβει στη Θεσσαλονίκη. Από δική του πρωτοβουλία ελευθέρωσε τη Θεσσαλονίκη και από την 1η Οκτωβρίου μέχρι της 30 Οκτωβρίου που ελευθερώθηκε,

οι οδομαχίες συνεχίζονταν. Όσπου κατεβήκανε σιγά – σιγά εδώ: Ακρόπολη, Βάρνα, Συκιές. Ήταν ελεύθερες πια. Αυτοί ήταν από το διοικητήριο και κάτω. Από κει κι από εδώ είχαν μαζευτεί όλοι στο λιμάνι και τρέχανε, κατάλαβες; Αυτοί μόλις είδαν που στριμώχτηκαν από το ΕΛΛΑΣ, τραβηχτήκανε όλοι έξω από τη Θεσσαλονίκη και πήγανε στο Κιλκίς. Εκεί περιμένανε τους Εγγλέζους. Εν τω μεταξύ ήρθε και μια ταξιαρχία εγγλέζικη τον Οκτώβριο του '44 και έμειναν στο Καραμπουρνάκι. Ενώ ήρθανε αυτοί να καταλάβουνε τη Θεσσαλονίκη, δεν τους επέτρεψε ο ΕΛΛΑΣ να έρθουν. Τους έκλεισε εκεί πέρα. Πάρθηκε όλη η Θεσσαλονίκη, κατέβηκαν οι Ελασίτες, εμείς σαν Επονίτες, οι παλιοί λεγόμενοι ήμασταν στη Μενεμένη, σε αποθήκες ρούχων. Εκείνες οι αποθήκες ήταν γεμάτες. Γερμανικά, βουλγαρικά, ιταλικά ρούχα. Λοιπόν φορτώναμε τα κάρα για να ντυθούνε οι αντάρτες. Οι περισσότεροι άνθρωποι ήτανε ξυπόλυτοι και γυμνοί. Συνέχεια φορτώναμε τα κάρα.

Όλοι οι Επονίτες, όλο το εφεδρικό ΕΛΛΑΣ φεύγανε κατευθείαν για το Κιλκίς. Εκεί που πήγανε οι ταγματесоφλίτες. Αφού ελευθερώθηκε η Θεσσαλονίκη, κατεβήκανε στο Λευκό Πύργο, βάλανε τη σημαία στην Αγία Σοφία, μαζευτήκανε όλες οι αρχές της Θεσσαλονίκης και κάνανε τη λειτουργία στο ναό της Αγίας Σοφίας. Ο μόνιμος στρατός του ΕΛΑΣ τραβούσε για το Κιλκίς, οπότε έγιναν μεγάλες μάχες εκεί. Εκεί ο Δάγκουλας τραυματίστηκε και τον φέρανε εδώ στο νοσοκομείο του Γεννηματά τώρα, τότε λεγόταν Κεντρικό. Φώναζε η Καλαμαριά και η Τούμπα, γιατί εκεί είχε τα περισσότερα θύματα. Εκεί σκότωνε συνέχεια. Γιατί πρώτα ελευθερώθηκαν αυτοί, Καλαμαριά και Τούμπα που βάφτηκαν στο αίμα. Μόλις μπαίνει το '45 αποχωρεί ο ΕΛΛΑΣ από τις πόλεις και μέχρι τον Απρίλη παραδίδει τα όπλα.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΔΟΥΛΓΕΡΑΚΗΣ

Ονομάζομαι Δημήτριος Δουλγεράκης. Γεννήθηκα το '26. Στην κατοχή ήμουν στην πατρίδα, στην Κρήτη. Εμείς στην Κρήτη είχαμε πολλά θύματα. Πέφτανε οι αλεξιπτωτιστές, παιδιά εμείς τότε στο Ρέθυμνο, παίζαμε και παίρναμε κανένα όπλο, τα μαζεύαμε. Είχαν σκοτωθεί πολλοί Γερμανοί.

Μια παρέα συνέλαβε όμηρο το διοικητή από το Ηράκλειο και τον περάσανε από τα χωριά τα δικά μας. Μετά ήρθαν οι Γερμανοί. Από όσα χωριά περάσανε το διοικητή και τον καθίσανε έστω να πιει ένα καφέ, όλα τα κάψανε. Σκοτώσανε 151 άτομα. Τότε θυμάμαι, εγώ μικρός ήμουν, μόλις ακούσαμε πως έρχονται, κρυφτήκαμε στο καταφύγιο. Κατά τύχη σταματήσανε κι αυτοί εκεί. Το μέρος ήτανε βολικό, που να πάμε να κρυφτούμε; Πέσαμε μέσα σ' ένα πηγάδι που είχαμε και ρίχναμε τα κόκαλα εκεί μέσα.

Ήμασταν δύο. Εγώ κι ένας άλλος. Και πέσαμε λοιπόν, μέσα στο πηγάδι. Σηκώσαμε κάτι σανίδια που υπήρχαν και μπήκαμε από κάτω. Κάτσαμε ίσα με δύο ώρες εκεί πέρα. Βρώμαγε, κι ύστερα δεν μπορούσαμε και να βγούμε. Βάλαμε κάτι ξύλα, έσκυψα εγώ λίγο, ο άλλος πάτησε πάνω μου και βγήκε. Κι έπειτα έφερε ένα μεγάλο ξύλο, το κατέβασε κι ανέβηκα κι εγώ.

Τα χωριά στην περιοχή, έξι χωριά, όλα τα κάψανε. Σκοτώσανε όσους πιάσανε. Και θέλανε να σκοτώσουνε φαίνεται ένα συγκεκριμένο αριθμό ανθρώπων. Γιατί, για παράδειγμα, θέλανε να σκοτώσουνε σαράντα από το ένα χωριό και δεν βρήκανε άτομα, και φέρανε ανθρώπους από το άλλο χωριό και τους σκοτώσανε εκεί πέρα. Να συμπληρώσουνε το νούμερο.

Εμείς, εδώ που τα λέμε, αν δεν τους πειράζαμε τους Γερμανούς, δεν θα είχαμε ντράβαλα. Αλλά ήρθαν οι Εγγλέζοι, μας οργανώνανε και μας λέγανε «χτυπάτε τους», «κάντε τους», για να γλιτώνουν αυτοί και την πατήσαμε εμείς. Οι Γερμανοί καθίσανε στα χωριά τα δικά μας περίπου δυο χρόνια. Κι ενώ μπορούσαν να φύγουν, ερχόταν μετά τα υποβρύχια και τους μάζευαν, δε θέλανε να φύγουνε. Γιατί, σου λέει, θα μας πάρουν από δω, θα μας πάνε στην Αίγυπτο, για να μπούμε στον πόλεμο. Και έτσι καθόταν, τους ταΐζαμε εμείς σαν τα κορόιδα. Αλλά εμείς, να σου πω και το άλλο, από μάσα και τέτοια δεν είχαμε ανάγκη. Βολευόμασταν. Είχαμε το ψωμί μας, το λάδι μας, τα ζώα μας. Από όλα είχαμε, απ' όλα. Λίγο έλλειψη από ρούχα, μα κι εκείνα τα βολεύαμε. Ερχόταν έμποροι και τους λέγαμε πάρε τρία κιλά πράμα και δώσε ένα ρούχο.

Όταν φύγανε οι Γερμανοί, οι Γερμανοί οι δικοί μας που ήτανε στην Κρήτη, πήγανε και κρυφτήκανε εκεί που είναι τώρα η βάση των Αμερικανών. Απελευθερώθηκε όλη η Ευρώπη και μετά ήρθαν οι Εγγλέζοι από τη θάλασσα και τους πήραν όλους. Δεν αφήσανε τίποτα πίσω τους. Είχανε τόσα πολεμοφόδια, τόσα πράγματα, δεν αφήσανε ούτε πιρούνι να πάρουμε εμείς. Διότι οι Γερμανοί φοβότανε ότι, αν δεν τους προστατέψουν οι Εγγλέζοι, θα τους καθαρίζανε οι δικοί μας. Να λέμε την αλήθεια, δηλαδή. Γι' αυτό έκασαν εκεί πέρα κι ήρθαν οι Εγγλέζοι και τους προστατέψανε.

Η Ελλάδα εδώ πάνω απελευθερώθηκε κι ακόμα εμείς τους είχαμε στην Κρήτη. Σκοτώνανε πολλούς ανθρώπους. Πηγαίνανε από δω, πηγαίνανε από κει, κάνανε ζημιές και δεν χαρίζανε. Σκοτώνανε κατευθείαν. Μέχρι τελευταία μέρα. Και τώρα το κάνουνε βάση το μέρος αυτό. Εμείς παιδιά ήμασταν και τα βολεύαμε. Αλλά, σου λέω, από πείνα, να λέμε την αλήθεια, εμείς δεν είχαμε. Δεν το καταλάβαμε.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΛΟΥΪΖΑΚΗΣ

Λοϊζάκης Δημήτριος λέγομαι, γεννήθηκα το '28. Εγώ ήμουν μικρός. Στο γυμνάσιο τότε. Στην Ευκαρπία του Κιλκίς έγινε μια μάχη και σε άλλα χωριά. Στο σιδηροδρομικό σταθμό ήταν μια γέφυρα την οποία φυλούσαν οι Γερμανοί. Και στο σταθμό ήταν τέσσερις Γερμανοί. Τους κυκλώσανε οι Ελασίτες και τους πιάσανε. Σ' αυτή τη μάχη στο σταθμό τραυματίστηκα, έφυγα σε διάφορα χωριά όπου με περιποιήθηκαν πρόχειρα Ιταλοί γιατροί και συνέχισα την πορεία για άλλα χωριά. Ο γιατρός μου είπε ότι το τραύμα στο σβέρκο θα μου δημιουργήσει πρόβλημα με το πέρασμα των χρόνων. Μετά από αρκετές ταλαιπωρίες ήρθα σε νοσοκομείο της Θεσσαλονίκης όπου και νοσηλεύτηκα. Αφού έγινα καλά συνέχισα τη δράση μου ώπου με πιάσανε και με φυλάκισαν στο Επταπύργιο.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ

Γεννήθηκα το '33, εδώ στη Θεσσαλονίκη.

Το πιο χαρακτηριστικό που θυμάμαι από την κατοχή είναι η πείνα. Πηγαίναμε όλοι μαζί και πουλούσαμε σιγάρα και γλυκά. Με τις τάβλες πηγαίναμε, μικρά παιδιά.

Μια μέρα καθώς κατεβαίναμε από δω, είδαμε που κάνανε γυμνάσια, μάλλον επιδείξεις, οι Γερμανοί με στούκας. Το ένα δεν πρόλαβε να ανέβει επάνω και καρφώθηκε κάτω. Βλέπαμε επίσης το χαρακτηριστικό της εποχής, πρησμένες κοιλιές, πεθαμένους ανά πενήντα μέτρα, ανά σαράντα μέτρα. Περνούσε το κάρο της δημαρχίας και τους φόρτωνε.

Ανέβαινα με το κασελάκι στο Κουλέ - Καφέ. Εκεί δούλευε η μάνα μου σε κάτι χαλιά. Είναι ένας λοξός δρόμος που από την Ολύμπου ανεβαίνει στην Αγίου Δημητρίου. Εκεί υπάρχουν αυτά τα μέγαρά ακόμα, τα παλιά που ζούσαν μεγαλέμποροι και δωσίλογοι, που είχανε τα μέσα. Μια υπηρέτριά τους κουβαλούσε το γάλα με τη γαλατιέρα και το πήγαινε επάνω στην κυρία της. Και καθώς κουνιότανε και έπεφτε το γάλα, δύο παλικάρια, το '43 έγινε αυτό, ξαπλώσανε κάτω και γλύφανε το πεζοδρόμιο. Το γάλα γλύφανε. Χαρακτηριστικό ήτανε που είχανε εκεί που είναι τα αρχαία, από την κάτω πλευρά, μαύρη αγορά, όπως επίσης και επί της Ίωνος Δραγούμη με Εγνατίας. Τα τάγματα ασφαλείας που είχανε τα φυσεκλίκια και ήτανε ας πούμε και επικεφαλής, ρυθμίζανε και τις αγορές. Κάποιος, λοιπόν, έβαφε τα παπούτσια σε κάποιον απ' αυτούς κι έτυχε να τον λερώσει λίγο. Είχαν κάτι γκέτες αυτοί. Μόλις το είδε, βγάζει το πιστόλι και τον σκοτώνει ακαριαίως. Και κάποιος που τους είδε, τους είπε αλήτες και άρχισαν να τον κυνηγάνε. Ήταν τρεις με τα πολιτικά και με τα πιστόλια κι αυτοί της ασφαλείας, τρέχει αυτός, τον κυνηγάνε αυτοί, φτάνουνε κάπου εκεί στην Κασσάνδρου από στενό σε στενό, κι εγώ τώρα παρακολουθούσα, απέναντι ήμουνα. Εκεί είχε ένα μαγαζί που είχε βαρέλια κι ένα άλλο ήτανε που είχε μια αυλή με πέτρες. Και τον μπλοκάρανε σ' ένα μέρος και βγάζει ο ένας το πιστόλι και του ρίχνει δύο σφαίρες στο μέτωπο και πέφτει κάτω. Αυτά τα χαρακτηριστικά το '43 γίνανε, πολλοί σκοτωμοί. Αυτά που γινότανε εδώ στο «Ολύμπιο» τα περισσότερα γίνονταν από Έλληνες καταδότες. Οι περισσότεροι φόνοι.

Για τον Εγγλεζάκη εδώ απέναντι. Τον λέγανε Εγγλεζάκη γιατί είχε εγγλέζικες λίρες. Διότι, μετά από τους Γερμανούς δούλευε με τους Εγγλέζους. Και είχε λίρες, ήτανε γεμάτος λίρα. Τον λέγανε ο Εγγλεζάκης, ο παραλής. Γεμάτος λίρα. Καθόταν το '41 στην αυλή του, ενώ δεν υπήρχε τίποτα όλα ανοιχτά γύρω - γύρω είχε βούτυρο, είχε μαρμελάδα, είχε ζαμπόνια, τέτοια πράγματα δηλαδή. Είχε όλα αυτά που τρώγανε οι Γερμανοί. Κι όπως τα έβγαλε έτσι στο τραπέζι έβαλε απέναντι και τη γυναίκα του κι άρχισε να τρώει και ο κόσμος γύρω δεν είχε να φάει. Προκλητικότατος. Και γελούσε κι έλεγε «αν δεν παχαίνει τώρα η γυναίκα μου τότε θα παχύνει;»

Μαρτυρία

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΑΚΟΣ

Ονομάζομαι Αθανάσιος Δάκος και είμαι από το Βερτίσκο του Λαγκαδά. Γεννήθηκα το 1926. Μέχρι τα 19 μου χρόνια ήμουν στο χωριό. Όπως όλος ο κόσμος ήμουν κι εγώ οργανωμένος, αλλά και κάτι παραπάνω.

Αποφασίσαμε να κατέβουμε κάτω στο Λαγκαδά όλοι όσοι ήμασταν οργανωμένοι, αν δεν ήσουν οργανωμένος φοβόσουν κιόλας, για να διαμαρτυρηθούμε για τη ζωή. Κατεβήκαμε στο Λαγκαδά - είναι γύρω στα 25 χιλιόμετρα από το χωριό - με τα πόδια, αλλά τότε εκείνα τα χρόνια ο ποδαρόδρομος ήταν παιχνίδι. Λοιπόν, πήγαμε στο Λαγκαδά και μαζευτήκαμε στην Αγία Παρασκευή, στην πλατεία και δεν πέρασε ούτε μισή ώρα και ήρθαν οι Γερμανοί και μας κυκλώσανε. Εκείνη τη στιγμή, όπως το είδα εγώ, μια γυναίκα όρμησε στο Γερμανό σκοπό. Από εκείνη την ώρα καταλαβαίνεις... όσοι δεν πεθάνανε, προσπάθησαν να διαφύγουν. Οι Γερμανοί τότε κυκλώσανε τον κάμπο όλο. Κι εμείς που φύγαμε προς τα πάνω, μας πιάσανε. Κάνανε και έρευνα μέσα στα σπίτια και όσοι ήταν κρυμμένοι τους πιάσανε και τους μαζέψανε όλους στην πλατεία του Λαγκαδά. Μέχρι τις 7:30 η ώρα που σκοτείνιασε λίγο, μας είχαν στη γραμμή, ήρθε το αυτοκίνητο και μας φορτώσανε και μας φέρανε στου «Παύλου Μελά», το Νταχάου της Ελλάδος...

Εγώ δεν είχα ανθρώπους να έρθουν να με δούνε. Γιατί είχαν κι αυτοί την ιστορία τους, την περιπέτειά τους. Άλλοι που ερχόταν, και ειδικά ο πρόεδρος του χωριού, ερχόταν και τι έλεγε ο πρόεδρος: Τον τάδε, τον τάδε. Αυτοί ξέρανε ποιος είναι και ποιος δεν είναι οργανωμένος. Ως συνήθως, πάντα γίνεται έτσι. Κάθε μέρα μας βγάζανε έξω και πηγαίναμε και σκάβαμε χαντάκια, βάζαμε διάφορα στις αποθήκες, σηκώναμε βαριά πράγματα, πολεμοφόδια, ξύλα τα πάντα. Αλλά κάθε Δευτέρα πηγαίναμε και στου Καρατάσσου κι ανοίγαμε χαντάκια. Εκεί φέρνανε και κάποιους για να τους τουφεκίσουν. Και πάλι εμείς τους σκεπάζαμε. Μας πηγαίνανε και στο Χορτιάτη. Ας πούμε, δυο - τρία αυτοκίνητα, από δέκα - τριάντα άτομα, ανοίγαμε χαντάκια και μας λέγανε από την αρχή «ένας άμα φύγει, δέκα θα σκοτώσουμε». Εμείς πάντα λέγαμε «παιδιά, προσοχή». Γιατί ήμασταν όλοι ένας κι ένας. Το φαί εδώ ήτανε το πρωί μια κουταλιά τσάι, το μεσημέρι ψωμάκι, ένα ψωμάκι για επτά άτομα, από 40 δράμια ο καθένας και το φαγητό λάχανα, φάβα και κουκιά. Αυτά ήταν υπ' αριθμόν ένα. Καθίσαμε εκεί μέχρι τον Απρίλιο, πριν το Πάσχα. Κι ήρθαν μετά μαζέψανε όλες τις φυλακές και μας πήγαν στο Σταθμό. Εκεί ήτανε δύο βαγόνια. Η μια αμαξοστοιχία ήταν για Γερμανία. Η άλλη για Δομοκό. Είχα ένα φίλο μου, πατριώτης κιόλας, λέω «Μήτσο, έλα στο δικό μου το βαγόνι». Λέει «εγώ έχω φίλο», κι εκείνη η αμαξοστοιχία πήγε Γερμανία.

Εμείς πήγαμε στο Δομοκό. Εκεί μας πήγανε σ' ένα στρατόπεδο, στο βουνό ψηλά και κάτω - κάτω είχε ανοιχτό μέρος. Το στρατόπεδο ήταν χωρισμένο σε δύο. Έλληνες και Σέρβοι. Εκείνες τις μέρες οι Γερ-

μανοί είχαν Πάσχα, σκεφτήκαμε, σήμερα θα μας δώσουν να φάμε κάτι περισσότερο.

Το φαγητό παντού τα ίδια ήτανε. Κουκιά, φάβα, λάχανα, πατάτες. Και το ψωμάκι 40δράμια. Μας φέρνανε το ψωμιά, παίρναμε ένα ψωμάκι το χωρίζαμε σε επτά κομμάτια και λέγαμε για το Ζαχαρή, το Θανάση, με τη σειρά. Ψίχουλα; Που να βρούνε ψίχουλα;

Στο στρατόπεδο, που ήταν περιφραγμένο με δυο σειρές σύρματα και σκοπιές παντού, φέρανε μηχανήματα και έτσι το λατομείο στο βουνό άρχισε να δουλεύει. Βγάζαμε πέτρες. Παίρναμε πέτρες, κάναμε γραμμές σε απόσταση αρκετά μεγάλη 300 - 400 μέτρα και περνούσε από κει το τρένο κι εμείς με τα βαγονάκια φορτωμένα, ανά τέσσερα άτομα, σπρώχναμε. Και το άσχημο ποιο ήτανε; Ανά είκοσι - τριάντα μέτρα να κάθεσαι ένας Έλληνας και να μας χτυπάει. Κι αφού πηγαίναμε στο τρένο, ρίχναμε τις πέτρες απάνω στα βαγόνια. Όταν μας βγάζανε έξω νωρίτερα, ότι χόρτα είχε γύρω - γύρω από τα σύρματα, τα ξηλώναμε. Τα φάγαμε όλα. Κι όταν μας βγάζανε έξω ήμασταν στη σειρά κι αν έφευγες από τη γραμμή και χαλούσες την εξάδα σου έτρωγες ξύλο. Για να αρπάξεις μια χούφτα χόρτα. Κάθε βράδυ στο βουνό ακουγόταν πυροβολισμοί. Και συνέχιζε αυτό το πράγμα. Οι παράγκες που μέναμε, ήταν μεγάλες για 50-60 άτομα, και ήταν κάτω όλο άχυρο. Εκεί ξαπλώναμε. Αν πεις τώρα για ψείρα; Τις πετούσες με τις χούφτες από πάνω σου. Και κάπου - κάπου ξεντύνεσαι να πλυθείς. Για σαπούνι, άστα. Τα ρούχα φυσικά πάνε. Γιατί άρχισε να μας παρουσιάζεται στα χέρια ψώρα. Λιωμένα όλα. Ξαπλωμένοι, κι όλη την ώρα διώχναμε την ψείρα. Και νηστικός, τι να κάνεις; Δεκαεννιά χρονών παιδί. Και μετά σκάψιμο και πέτρα στο λατομείο.

Ήταν Αύγουστος, πέρασαν λίγες μέρες, μας φωνάζανε όλους, μας συγκεντρώσανε και μας παίρνουνε. Και μας πήγανε και μας βάλανε μέσα στα βαγόνια κι ήρθαμε εδώ, χωρίς να πάρουμε χαμπάρι. Ήρθαμε εδώ ζαβλακωμένοι. Δεν ξέραμε πού να πάμε. Καλά εγώ, το χωριό κοντά ήτανε, αλλά εδώ δεν γνώριζα κανέναν. Αλλά τι να κάνω, ήθελα δεν ήθελα, πήγα στο χωριό. Καλύτερα να μην πήγαινα να έμενα εδώ. Εκεί που πήγα πάνω στο χρόνο τα πράγματα είχαν αλλάξει. Ο ΕΛΑΣ παραδόθηκε και με κάνανε κουρέλι από το ξύλο. Πήγα φυλακή και βγήκα μετά από πολλά χρόνια. Τι μας κάνανε κορίτσι μου, δεν λέγεται. Πιο καλά από δω παρά από κει. Εκεί κατοχή, ήταν, δεν μπορούσαν τη δουλειά τους κάνανε. Αλλά εδώ τα τομάρια αυτά. Εδώ.

ΜΑΡΙΑ ΓΑΛΛΗ

Οι γονείς μου καταγότανε από τη Μικρά Ασία, από τη Σμύρνη. Ο πατέρας μου δεν πρόλαβε να έρθει στην Ελλάδα το '22, τον κρεμάσανε οι Τούρκοι. Έτσι ήρθαμε εδώ με τη μάνα μας και τα πέντε μου αδέρφια. Εγώ ήμουν μόλις πέντε χρόνων τότε.

Ο πόλεμος μας βρήκε στις Συκιές. Το '41 ήμουν 20 χρόνων. Βομβαρδισμοί, σφύριζαν οι σειρήνες. Τρέχαμε στα καταφύγια, τρέχαμε κάπου να κρυφτούμε, τρέχαμε σαν τρελοί, όταν χτυπούσαν οι σειρήνες. Όταν έληγε ο βομβαρδισμός, ξανασφύριζε η σειρήνα, γινότανε λήξη και βγαίναμε.

Προτού έρθουν οι Γερμανοί, παρόλο που είχαμε τους βομβαρδισμούς, είχαμε να φάμε. Αλλά με την εισβολή των Γερμανών άρχισε το δράμα. Τα επέταξαν όλα, δεν είχαμε να φάμε. Οι άνθρωποι πέθαιναν στους δρόμους από την πείνα. Τους νεκρούς τους μάζευαν με το κάρο της Δημαρχίας και τους ρίχνανε σε λάκκους. Όλα τα τρόφιμα τα είχανε πάρει οι Γερμανοί και μας είχανε δώσει δελτίο, για να παίρνουμε ψωμί. Αλλά ήτανε όχι ψωμί σικαλίσιο, μπομποτά. Και βρίσκαμε και σκουπίδια μέσα. Υποφέραμε πάρα πολύ. Κατάσχεσαν το χρήμα το δικό μας κι έβγαλαν άλλο χρήμα της κατοχής, τα λεγόμενα κοτζαμάνικα, τα οποία δεν τα αναγνώριζε κανένα κράτος.

Δουλειές δεν υπήρχαν, για να έχουμε χρήματα. Πηγαίναμε στα χωριά με ότι προίκα είχαμε, χρυσασφικά, για να τα ανταλλάξουμε και να πάρουμε αλεύρι, σαπούνι, γιατί και οι ψείρες έπρεπε να φύγουν. Δίναμε ότι είχαμε για να πάρουμε κάτι να φάμε. Πού το λάδι; Ζούσαν πολύ καλά μόνο αυτοί που συνεργάστηκαν με τους Γερμανούς και οι μαυραγορίτες. Ο άλλος ο κόσμος πέθαινε από την πείνα. Δεν είχαμε φαγητό. Σας λέω, για να πάρουμε λαχανίδα, έπρεπε να σηκωθούμε νύχτα να πάμε να πάρουμε μια λαχανίδα κι αν τη βρίσκαμε κι εκείνη. Σας λέω, πεινούσε ο κόσμος. Πήγαινε ο κόσμος κι έψαχνε τα σκουπίδια, για να βρει κάτι να φάει. Ο κόσμος πέθαινε στο δρόμο, πέθαινε!

Τον άντρα μου τον γνώρισα το '41 και το '42. Παντρευτήκαμε και φύγαμε για το Κιλκίς γιατί πεινούσαμε, δεν αντέχαμε άλλο. Μετά γυρίσαμε πάλι εδώ στη Θεσσαλονίκη. Οι Γερμανοί είχανε απαγορεύσει την κυκλοφορία το βράδυ. Από τις επτά το απόγευμα, αν δεν απατώμαι, μέχρι τις επτά το πρωί. Βάζαμε στα παράθυρα κουρτίνες, μάλλον κουβέρτες για να μην φέγγουν. Άρχισαν οι δικοί μας, οι Έλληνες, να κλέβουνε. Και συγκεκριμένα ένα παιδάκι εδώ στην Ακρόπολη, ήμουν κι εγώ μπροστά, είχε κλέψει ένα ψωμί και το σκότωσε ο Γερμανός.

Όταν ήρθαν οι Γερμανοί το '41, ιδρύθηκε το ΕΑΜ. Οργανώθηκα κι εγώ. Γιατί δεν ήθελα τη σκλαβιά. Δεν ήθελα να έχουμε τον κατακτητή. Πολεμούσαμε τον κατακτητή. Στο ΕΑΜ δεν συμμετείχε μόνο ένα κόμμα, ήτανε πολλά κόμματα. Δεξιοί, αριστεροί, κεντρώοι. Ότι ήτανε, ήτανε πατριώτες. Και οι «δικοί» μας, τα τάγματα ασφαλείας, πρόδιδαν στους Γερμανούς τους πατριώτες, τους συλλαμβάνανε, τους εκτελούσανε, τους έστελναν εξορία, φυλακή. Η θέση μου στο ΕΑΜ ήταν στη διακίνηση κομματικού υλικού.

Συναντιόμασταν στο Κουλέ - Καφέ με το διαφωτιστή μας. Αυτός ο διαφωτιστής ήταν από την Καλαμαριά, καθηγητής Μαθηματικών. Τον εκτέλεσαν τα τάγματα ασφαλείας μέσα από βασανιστήρια. Εγώ διακινούσα το Ριζοσπάστη και τις προκηρύξεις. Παρόλο που ήταν απαγορευμένη η κυκλοφορία το βράδυ, έβγαينا κι έριχνα προκηρύξεις. Αργά, κατά τις δέκα η ώρα, έντεκα η ώρα. Μόνη! Μόνη έριχνα προκηρύξεις κι έμπαينا μέσα. Κι αν με συλλαμβάνανε, θα με σκότωναν, γιατί πολλά συνέβαιναν τότε.

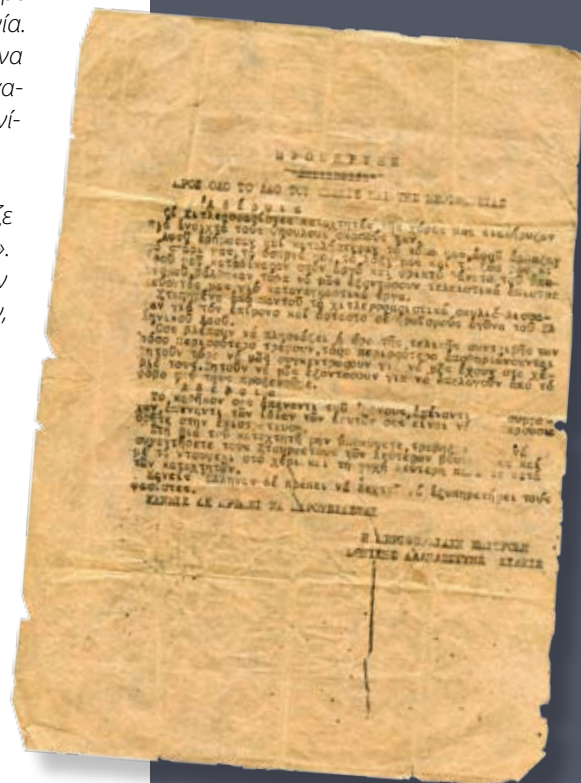
Στο Γεντί - Κουλέ κάθε πρωί γινόντουσαν εκτελέσεις, πατριωτών ασφαλώς. Γιατί πέρα από τις φυλακές δεν υπήρχανε σπίτια, ήτανε χωράφια. Και κάθε πρωί ακούγαμε πυροβολισμούς. Κάθε πρωί. Εάν εμένα δεν με ειδοποιούσανε να φύγω, θα με είχαν συλλάβει. Εάν δεν ήταν το πατριωτικό μέτωπο, δεν θα μπορούσε να αντέξει η Ελλάδα, γιατί χωρισμένη ήταν η Θεσσαλονίκη στα δύο. Κάτω από την Κασσάνδρου, κάτω από την Εγνατία, ήτανε οι Γερμανοί και πάνω από την Εγνατία ήτανε ο ΕΛΑΣ. Και όταν οι Γερμανοί θέλησαν να φύγουν, ήθελαν να βομβαρδίσουν το υδραγωγείο. Ο ΕΛΑΣ όμως το πρόλαβε. Κι έφυγαν. Και όταν έφυγαν οι Γερμανοί, οι προδότες, οι δικοί μας, θέλησαν να τους πάρουν μαζί τους. Οι Γερμανοί όμως αρνήθηκαν.

Οι Γερμανοί επιτίθονταν στις κοπέλες. Μεθούσαν και πείραζαν τα κορίτσια. Μια φορά είχαμε πάει έξω στα Ηλύσια. Ένας Γερμανός μεθυσμένος πήγε να πειράξει μια κοπέλα που ήταν της παρέας μας. Αλλά τον έκαναν οι άντρες της παρέας μας... μαύρο στο ξύλο.

Τα καταφέρναμε καλά μέχρι που με πρόδωσαν Έλληνες κι έφυγα στο βουνό. Ο άντρας μου ήταν στον Όλυμπο κι εγώ στη Χαλκιδική. Έμεινα ένα χρόνο εκεί. Είχα ένα χρόνο να δω τον άντρα μου. Το '42 γέννησα το πρώτο μου παιδί. Το πήρα μαζί μου αγκαλιά, μηνών ήταν τότε, και πήγα στον Πολύγυρο με τα πόδια, γιατί ήμουνά ολό έγγραφα γεμάτη και δεν μπορούσαμε να πάρουμε συγκοινωνία. Το παιδί το έδωσα σε κάποιο σπίτι, για να το προσέχουν και να το ταΐζουν. Στο βουνό ήμουνά στην επιμελητεία, τροφοδοτούσαμε τους αντάρτες. Μας βοηθούσε ο κόσμος. Μας έδινε ευχαρίστως τρόφιμα, ρούχα κι ό,τι χρειαζόμασταν. Το '44 που έγινε απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης κατεβήκαμε από το βουνό και συναντηθήκαμε πάλι με τον άντρα μου.

Τις Συκιές, τις έλεγαν Στάλινγκραντ. Όλοι βγάζανε δήμαρχο δεξιό, ο μόνος δήμος που έβγαζε δήμαρχο αριστερό, ήταν εδώ στις Συκιές. Κι έλεγαν «πού μένεις, στις Συκιές; Ω, Στάλινγκραντ». Εδώ είχαμε ένα καταφύγιο στη συνοικία Παράσχου. Από κει είχε πόρτα και πήγαμε μέχρι την Ακρόπολη. Εκεί μέσα σκοτώθηκαν πολλοί, πάρα πολλοί. Γιατί κάποιος είπε ότι βομβαρδίζουν, ο κόσμος αναστατώθηκε και ποδοπατήθηκε.

Μετά την απελευθέρωση συνέχισα να έχω το φόβο. Όχι από τους Γερμανούς, αλλά από τους δικούς μας. Πάρα πολύ δύσκολα χρόνια. Αυτά τα χρόνια να μην τα δείτε. Από το '46 και μετά ήταν το δράμα για μας τους αριστερούς. Δεν μας επέτρεπαν να δουλέψουμε. Ζητούσαν πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων. Δεν μπορούσαμε. Άλλοι που κάνανε δήλωση το παίρνανε. Αλλά εμάς, που δεν κάναμε δήλωση, μας απέκλειαν από τις δουλειές. Τα παιδιά μου υπέφεραν πάρα πολύ, μα πάρα πολύ. Αλλά ευτυχώς, ήταν καλά. Όπου πήγαίνα δεν μ' έπαιρναν, γιατί είχα φάκελο στην Εθνική Ασφάλεια.

ΘΕΟΔΩΡΑ ΚΟΥΤΕΛΙΔΟΥ

Λέγομαι Θεοδώρα Κουτελίδου, είμαι 87 χρονών, από τη Σμύρνη. Στην Ελλάδα ήρθα βρέφος. Στις Συκιές εγκατασταθήκαμε το '32.

Ήμουν άσπρη, ξανθιά, σγουρομάλλα και ωραία. Ένας Γερμανός με καταλιμπίστηκε και ήθελε να με πάρει. Πήγε στα αδέρφια μου, που δουλεύανε στου Παπάφη, να με ζητήσει. Εγώ κλάμα, κακό, κλειδωνόμουν μέσα, να μη με πάρει ο Γερμανός. Εν τέλει, έφυγε αυτός, γλίτωσα εγώ. Αλλά ήρθε άλλος. Επειδή ήμουν κοπελίτσα, ήθελε να με πάει στη Γερμανία.

Θυμάμαι τις εκτελέσεις στο Γεντί. Κατέβαιναν εδώ οι Γερμανοί από το Γεντί Κουλέ και κοιτάγανε, που κουνιέται κάτι σε κάποια πόρτα, ερχόταν τους παίρνανε. Και πηγαίνανε προς τα επάνω και σκοτώνανε τον κόσμο.

Ένας γείτονάς μας, κουφός, πήγαινε να δει επτά άτομα που θα εκτελούσανε. Και στο δρόμο που πήγαινε, άρχισαν να τον πυροβολούν οι Γερμανοί. Αυτός έπεσε σε ένα χαντάκι και γλίτωσε. Και ήταν κουφός, δεν άκουγε καθόλου. Και εμείς πού να βγούμε έξω; Κρυμμένοι ήμασταν, προπαντός εμείς, τα κορίτσια. Μας κυνηγούσαν πολύ. Ήταν ξένος στρατός.

Για ένα πιάτο αλεύρι καλαμποκίσιο, έδωσα της προικός μου πολλά ρούχα, για να ζήσουμε. Διάφοροι αγοραστές περνούσανε και παίρνανε. Πάπλωμα, μεταξωτά και τι δεν είχα. Όλα μου τα πήραν. Όλα, όλα, όλα. Γιατί ήμουν κοπέλα και είχα προίκα. Πλεχτά; Μέχρι τώρα πλέκω. Πλέκαμε με ένα λαμπάκι, να τέτοιο μικρούλικο, όλη τη νύχτα.

Εδώ κάτω, στη στάση Κεφάλαι, γινόταν ένας γάμος. Του μπακάλη η γυναίκα ήτανε. Παντρεούντουσαν αυτοί, παντρεόμουν κι εγώ στην ίδια εκκλησία. Εγώ περίμενα να στεφανωθεί αυτή, να βγούνε, να μπούμε εμείς. Και μπαίνοντας εμείς, λοιπόν, σφυρίζει η σειρήνα. Τώρα που να πάμε; Και όπως ήμασταν ντυμένες, έτσι με τα πέπλα, τρέχαμε να κρυφτούμε. Στο δρόμο μας πετύχανε οι βομβαρδισμοί.

Θυμάμαι και το βομβαρδισμό στο καφενείο. Εγώ ήμουν σινεμά με τον αρραβωνιαστικό μου. Καθώς γυρίζαμε σφυρίζανε οι σειρήνες και σκεφτόμασταν που να πάμε. «Δεν πάω πουθενά» έλεγα εγώ, «πάμε στο σπίτι μας». Βλέπουμε στο καφενείο πολλά άτομα. Τριάντα δύο άτομα. Και λέει ο δικός μου «πάμε κι εμείς μέσα». «Όχι δεν πάω εγώ. Θα πάω στη μαμά μου» είπα, και φύγαμε. Και πέφτει η βόμβα και σκοτώνονται και τα τριάντα δύο άτομα και γλιτώνει μόνο ο καφετζής.

Έπαιρνα από το μπακάλη μια δραχμή σάλτσα. Άλειβα στο ψωμάκι σάλτσα και έδινα τα παιδιά μου ψωμί και σάλτσα. Ψωμί και ζάχαρη. Να έτσι την περνούσαμε. Κι είχα τη συγχωρεμένη τη νύφη μου, έβγαине έξω, γιατί ο αδελφός μου είχε καλή δουλειά, και ταΐζε τα παιδιά της με βούτυρα, μέλια και πήγαινε η μικρή η κόρη μου κι έλεγε «μαμά άραγε θα με δώσει κι εμένα;». «Άντε, άντε φύγε, φύγε», την έδιωχνε. Ας είναι, θεός συγχωρέσ' την.

Στου Λιάπη το καφενεδάκι, στο σχολείο που είναι στη Βάρνα, υπήρχε μια πάρα πολύ μεγάλη λάκα και είχε ένα βράχο μεγάλο. Εκεί είχανε τα κανόνια. Και λέγαμε «της Βάρνας τα κανόνια, δεν είναι μακαρόνια». Παιδιά ήμασταν και τραγουδούσαμε. Χτυπούσαν τα κανόνια και τα σπίτια μας σείονταν. Τρέμανε. Ακόμα ναι, τα σκέφτομαι. Καμιά φορά τα λογαριάζω, λέω τι πέρασα και τι ακόμα να ζήσω; Να φύγω να ξεκουραστώ. Δόξα σοι ο θεός.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΒΟΡΝΙΤΗΣ

Λέγομαι Χρήστος Βορνίτης και είμαι γεννημένος το 1926 στο χωριό Αρδαμέρι Θεσσαλονίκης.

Θυμάμαι στην Κατοχή το '41, τους Εγγλέζους να φεύγουν μυστικά τη νύχτα και να περνούν από το χωριό μας. Μαζί τους έπαιρναν ΕΑΜίτες και τους πήγαιναν στη Χαλκιδική για να φυλάνε την περιοχή, για να πάνε στη Μέση Ανατολή.

Το '42 ή το '43 έγινε ο μεγάλος βομβαρδισμός στις Συκιές, που πάλι μας βρήκε στους δρόμους. Μεγάλος πανικός, φοβηθήκαμε αλλά δεν μπορούσαμε να κάνουμε πίσω. Είδαμε τη μεγάλη φωτιά σε σπίτια και μάθαμε για το γάμο όπου όλοι σκοτώθηκαν.

Πείνα. Πείνα παντού. Ένα παλικάρι στην Τούμπα το '41 πέθανε μπροστά μου, πέφτοντας σ' ένα τζάμι καφενείου, φωνάζοντας πεινάω. Εμείς ευτυχώς, είχαμε αγελάδια και γίδια και γάλα. Τα ζώα μας, τα πήρανε επίταξη στην Αλβανία και τα χωράφια ξεράθηκαν. Ψοφούσαμε στην πείνα τότε. Μη λέμε ψέματα. Ευτυχώς που είχαμε το γάλα και δίναμε με το γαϊδουράκι κάρβουνο. Γι' αντάλλαγμα παίρναμε πέντε κιλά καλαμπόκι. Αλλιώς αγόραζες μπομπούτα δυο κιλά από το Καπάνι και ήταν λάσπη, δεν τρωγόταν.

Μαρτυρία

ΦΑΝΗ ΚΟΛΥΒΑ

Ονομάζομαι Φανή Κολυβά κι έχω γεννηθεί στη Θεσσαλονίκη τη δεκαετία του '30. Στα χρόνια του πολέμου βρισκόμουν στις Συκιές.

Ό,τι έχω να θυμηθώ από τον πόλεμο είναι για μένα μια πολύ δυσάρεστη εμπειρία. Υπήρχε μια σήραγγα, νερά περνούσαν από κει, ξεκινούσε από τις Συκιές και τελείωνε κάτω από τη μονή Βλατάδων. Εκείνη τη σήραγγα την κάναμε καταφύγιο, μην έχοντας τίποτα άλλο. Κάποια στιγμή σφύριξαν οι σειρήνες, μπήκαμε φύρδην μίγδην, όλοι μικροί, μεγάλοι. Αφού ανταμωθήκαμε με τους υπόλοιπους, εμείς ξεκινούσαμε από τις Συκιές κι εκείνοι ξεκινούσανε κάτω από τη μονή Βλατάδων, σε κάποιο σημείο εμφανίζεται ένας κύριος με γκρι ντυμένος, με ρεπούμπλικα. Ήταν βέβαια προβοκάτσια. Μας λέει ότι έχει πέσει βόμβα και ότι έχει κλείσει η πίσω πόρτα. Δεν υπάρχει δίοδος, να βγούμε από δω. Κι ορμίσανε όλοι να βγούνε. Εμείς τα μικρά τσαλαπατηθήκαμε. Παιδιά, της ηλικίας μου τα πιο πολλά, πεθάνανε. Και μετά από ώρες δεν είχε γκρεμίσει η πόρτα, ανοίξανε και μπορέσαμε και συνήλθαμε γιατί και τα πιο πολλά άτομα πεθάνανε κι από ασφυξία. Και πατηθήκαμε κιόλας. Στο καταφύγιο πήγα μόνη μου, γιατί η μαμά μου είχε τον μικρό και μπήκε μετά. Την είπανε «μπήκε - μπήκε η Φανή» ε, σου λέει ασφαλίστηκε. Κι είχα αυτή τη δυσάρεστη εμπειρία.

Όταν ξεκίνησε ο πόλεμος θα πρέπει να ήμουν επτά, οκτώ χρονών. Εκείνο που θυμάμαι είναι οι πρώτες βόμβες, όταν κηρύχθηκε ο πόλεμος. 1η Νοεμβρίου ήτανε, αν θυμάμαι καλά, περάσανε από πάνω μας τα αεροπλάνα και ρίξαν βόμβες. Πολύ κοντά. Από το ΚΑΠΗ έξι - επτά μέτρα. Απέναντι δύο σπίτια γκρε-

VERORDNUNGSBLATT FÜR DAS BESETZTE GRIECHISCHE GEBIET

HERAUSGEGEBEN VOM OBERBEFEHLSHABER DES HEERES.

Bestellungen nehmen alle Kommandanturen der Militärverwaltung an.
Einzelnummern nur bei diesen. Einzelpreis 0.20 RM.

ΥΠΗΡΕΣΙΑΚΟΝ ΦΥΛΛΟΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

ΔΙΑ ΤΟ ΚΑΤΑΛΗΦΘΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΔΑΦΟΣ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΑΝΩΤΑΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

Παραγγέλλει άρρηκτα σπαραττωσί διατάξεις της υπηρεσιακής έκτασης. Χρηρεται άρρηκτα εις αλλα. 71 τμήτ. έκτ. φύλλου 0.20 RM

N° 5 IM FELDE, EIS TO METΩΠON, 20. 5. 1941

INHALT —

— ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ —

Seite — Έκτ.

1. Verordnung über das Verbot der Hilfeleistung gegenüber Angehörigen feindlicher Streitkräfte. Vom 9. Mai 1941. 1
1. Διαταγή περί απαγορεύσεως παροχής βοήθειας εις τούς άνήκοντας εις έχθρικός στρατιωτικός δυνάμεις, από τής 9 Μαΐου 1941.
2. Verordnung über die Regelung des zivilen Kraftfahrzeugwesens. Vom 15. Mai 1941. 2
2. Διαταγή περί κανονισμού τής κυκλοφορίας των ιδιωτικών αυτοκινήτων, από τής 15 Μαΐου 1941.

VERORDNUNG

über das Verbot der
Hilfeleistung gegenüber Angehörigen
feindlicher Streitkräfte.
Vom 9. Mai 1941.

Auf Grund der mir vom Oberbefehlshaber des Heeres erteilten Ermächtigung verordne ich, was folgt:

§ 1

Es ist verboten, Angehörige von Streitkräften der Länder: Vereinigtes Königreich von Großbritannien und Nordirland mit den Kolonien, Protektoraten und Mandatsgebieten sowie den Domi-

ΔΙΑΤΑΓΗ

περί απαγορεύσεως παροχής βοήθειας εις τούς άνήκοντας εις έχθρικός στρατιωτικός δυνάμεις.
Από τής 9 Μαΐου 1941.

Έστ' τή βάσει τής δοθείσης μοι από τού ανωτάτου άρχηγού τού στρατού έμμοδοτήσεως διατάσσω τή εξής:

1

Απαγορεύεται ή είσοδος, άπόκρυψς, διακείμενος δραστηριότητας, βοήθεια υπό την μορφήν ής υπό ή παροχή οποιούδήποτε άλλης βοήθειας ένός των υπό των Γερμανικών στρατευμάτων καταχρησμένων άλλων έδαφών εις τούς άνήκοντας εις

ΠΟΛΕΜΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ 10

μίστηκαν και πιο επάνω, όπως είναι η στάση στο βουνό, έπεσε η τρίτη βόμβα.

Εμείς ξεκινήσαμε με τη μαμά μου, ακούσαμε την πρώτη βόμβα, «πέστε κάτω» είπαν, «πέστε κάτω». Πέσαμε κάτω αλλά ήδη οι βόμβες είχαν ριφθεί. Είχαν γκρεμίσει το σπίτι.

Τα μεγαλύτερα παιδιά που καταλαβαίνανε, κι εμείς καταλαβαίναμε βέβαια, μόλις χτύπησαν οι καμπάνες είπαν πως είναι η τελευταία φορά που ηχούν οι καμπάνες. Μετά δεν ξέραμε πότε θα τις ξανακούσουμε. Σκλαβωθήκαμε ... ήρθαν οι Γερμανοί. Πέσανε κάτω να κλαίνε τα παιδιά, να χτυπιούνται τα μεγαλύτερα. Κοιτάζαμε κι εμείς άναυδοι.

Αφού μας βομβαρδίσανε και κάψανε τις μισές Συκιές, ελευθερωθήκαμε. Έχω και μια άλλη θλιβερή ανάμνηση. Όταν φεύγανε οι Γερμανοί ήθελαν να ρίξουνε δηλητήριο στο υδραγωγείο. Το' μαθε ο Γεννάδιος, ο τότε επίσκοπος Θεσσαλονίκης, που αν και γηραιός πήγαινε κάθε φορά στις εκτελέσεις και παρακαλούσε. Τον κλωτσούσανε. Πήγε και γονάτισε. «Τι πάτε να κάνετε»; λέει «Φεύγετε; Θα αμαυρώσετε την ιστορία σας. Τι σας φταίνει τα παιδιά; Δεν είναι μόνο οι μεγάλοι. Γιατί να τιμωρηθούν τα παιδιά; Εκτελέστε εμένα». Εκλεγε γονατιστός, «εκτελέστε εμένα» έλεγε. Τον κλωτσήσανε, τον σηκώσανε, τον διώξανε αλλά ευτυχώς γλιτώσαμε.

Είχαμε έναν γεροντάκο που πουλούσε φάκες και διάφορα φάρμακα της εποχής, για να εξολοθρευτούν τα ζιζάνια. Κι έλεγε "μικρό, μεγάλο παστρεύει, μικρό, μεγάλο παστρεύει". Τον πιάσανε οι Γερμανοί, νομίσανε ότι ήτανε κατάσκοπος. Μεγάλης ηλικίας το άτομο. Και μετά ξεσηκωθήκανε οι γυναίκες πήγανε και λένε «αυτός το εμπόρευσμά του διαλαλούσε, αφήστε τον». Θα τον εκτελούσαν, τον πήραν για κατάσκοπο. Μικρό, μεγάλο παστρεύει.